

24.06.2024

Asia: VN/36736/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Tarkemmat kysymykset/

Antaisivatko ehdotetut muutokset riittävät mahdollisuudet hoitaa hyvinvointialueiden rajat ylittäviä häiriötilanteita käytännössä? / Ger de föreslagna ändringarna tillräckliga möjligheter att i praktiken hantera störningssituationer som överskrider välfärdsområdenas gränser?

Ei/Nej

Tukisivatko ehdotuksen mukaiset yhteistyöaluetasoiset ja kansalliset järjestelyt hyvinvointialueiden valmiutta ja varautumista? / Stöder de föreslagna arrangemangen på samarbetsområdesnivå och nationell nivå välfärdsområdenas beredskap och förberedelser?

Ei/Nej

Olisivatko ehdotetut normaaliolojen häiriötilanteiden hoitamista koskevat toimintamallit toimivia myös poikkeusoloissa? / Är de föreslagna verksamhetsmodellerna för hantering av störningssituationer under normala förhållanden fungerande också under undantagsförhållanden?

Kyllä/Ja

Muut mahdolliset huomiot hallituksen esityksestä / Övriga eventuella kommentarer om regeringspropositionen

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta. Hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista sekä tehostaa häiriötilanteiden hallintaa normaali- ja poikkeusoloissa. Esityksessä korostetaan hyvinvointialueiden yhteistyötä saman sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueen sisällä varautumista, työnjakoa ja yhteensovittamista koskien. Muutosesityksillä pyritään parantamaan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta vastata kansallisiin ja kansainvälisiin uhkakuviin.

Keskeisimpänä huomiona Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue katsoo, että lakiin tulisi sisällyttää yksiselitteinen kirjaus, joka turvaa hyvinvointialueen järjestämisvastuun säilymisen tilanteissa, joissa alueiden välinen yhteistyösopimus on tulkinnanvarainen tai yhteistyö muista syistä haastavaa. Etelä-Suomen yhteistyöalue kattaa lähes puolet Suomen väestöstä ja kattaa kokoluokaltaan hyvin erilaisia hyvinvointialueorganisaatioita. Yhteistyöalue ei osin näistä syistä ole muodostunut vakiintuneeksi käytännön yhteistyön mahdollistavaksi rakenteeksi, toisin kuin monella muulla yhteistyöalueella.

Tällainen säädös on välttämätön, jotta palveluiden jatkuvuus ja laadukas toteutus voidaan varmistaa kaikissa olosuhteissa. Epäselvyydet vastuunjaossa voivat johtaa merkittäviin riskeihin palveluiden saatavuudessa ja tehokkuudessa, erityisesti kriittisissä tilanteissa. Selkeä lainsäädäntö vähentää hallinnollisia ristiriitoja ja mahdollistaa resurssien optimaalisen käytön, mikä on edellytys lakisääteisten veloitteiden täyttämiseksi ja kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiselle. Näin varmistetaan, että hyvinvointialueet voivat toimia tehokkaasti ja johdonmukaisesti riippumatta yhteistoimintasopimuksen tulkinnasta.

Muilta osin ehdotetut muutokset pääosin tukevat hyvinvointialueiden rajat ylittävien häiriötilanteiden hallintaa vahvistamalla yhteistyötä ja resurssien jakamista alueiden välillä. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää varmistaa, että ehdotukset eivät siirrä päätösvaltaa liikaa kansalliselle tasolle, vaan että hyvinvointialueet säilyttävät riittävän itsehallinnon ja päätösvallan myös kriisitilanteissa. Lisäksi on varmistuttava, että hyvinvointialueille osoitetaan riittävästi taloudellisia resursseja, jotta lakisääteisten palvelujen järjestämisestä voidaan huolehtia myös häiriötilanteissa. On todennäköistä, että tulevaisuuden kriiseissä vaaditaan todennäköisesti erikoissairaanhoidon ja terveydenhuollon osaamisen lisäksi kasvavissa määrin myös esimerkiksi sosiaalihuollon osaamista ja voimavaroja.

Lakiluonnoksen osalta tulisi selkeyttää, missä roolissa hyvinvointialue ja sen henkilöstö ovat silloin, kun hyvinvointialueen resursseja käytetään toisen hyvinvointialueen hyödyksi tai kansallisesti. Lakiluonnoksen osalta jää epäselväksi, missä asemassa resursseja antava hyvinvointialue on (esim. virka-apu, palvelujen tuottaminen toiselle hyvinvointialueelle) ja mikä hyvinvointialue on näissä tilanteissa järjestämisvastuussa palveluista asiakkaiden suuntaan.

Lakiluonnoksen 50 a §:n 2 mom. mukaan yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen hallintosäännössä määrätty viranhaltija päättää edellä 1 momentin 3–5 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden käyttämisestä, mikäli se on tarpeen häiriötilanteen laajuuden, kiireellisyyden tai muun vastaavan syyn takia. Lakiluonnoksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan ”Toimenpiteiden käynnistämistä ei arvioitaisi esimerkiksi ulkoisista tekijöistä aiheutuvan välttämättömyyden kautta, vaan yhteistyöalueen hyvinvointialueet sopisivat toimenpiteiden käynnistämiseen liittyvästä kynnyksestä ja tarpeesta sen ylittämiseen pykälän 1 momentin mukaisesti.” Kyse olisi merkittävistä toimivaltuuksista ja oikeudesta johtaa toisen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteen hoitamiseen liittyvää toimintaa sekä kohdentaa voimavaroja. Tämän vuoksi laissa tulisi määritellä selkeästi, mitä säännöksessä tarkoitetaan häiriötilanteella ja milloin lakiluonnoksen 50 a §:n 2 mom. mukaisia toimivaltuuksia voitaisiin ryhtyä käyttämään.

Lakiluonnoksen 50 a §:n 1 mom. 5 kohdan perusteella hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksessa on sovittava yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen, HUS-yhtymän ja Helsingin kaupungin oikeudesta johtaa yhteistyöalueeseen kuuluvan yhden tai useamman hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteen hoitamiseen liittyvää toimintaa. Käytännössä Uudellamaalla hyvinvointialueen johtaminen voisi jakaantua sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteessa HUS-yhtymälle terveydenhuollon osalta, Helsingin kaupungille sosiaalihuollon osalta ja kyseiselle hyvinvointialueelle siltä osin kuin kyse ei olisi sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteen hoitamiseen liittyvästä toiminnasta. Tämä voisi aiheuttaa tulkintaongelmia kunkin organisaation toimivallasta johtaa kyseistä hyvinvointialuetta. Säännösluonnoksen perusteella jää epäselväksi myös, mitä säännöksessä tarkoitetaan johtamisella ja mitä kaikkia toimivaltuuksia johtamiseen kuuluisi. Tätä tulisi lakiluonnoksessa selkeyttää.

Ehdotuksen mukaiset yhteistyöaluetasoiset ja kansalliset järjestelyt vahvistavat valmiutta ja varautumista, mutta Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkökulmasta on keskeistä, että hyvinvointialueet voivat itse vaikuttaa valmiussuunnitelmien laadintaan ja niihin sisältyvään resurssiallokaatioon. Hyvinvointialue korostaa tilannekuvan ajantasaisuuden ja kattavuuden merkitystä, mikä edellyttää tietojärjestelmien jatkuvaa kehittämistä sekä resurssien tehokasta kohdentamista tiedonkeruun ja analysoinnin parantamiseksi. Lisäksi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue katsoo, että varautumista koskevien resurssien ja vastuiden tulee olla selkeästi määriteltyjä sekä niiden jakautumisen oikeudenmukaisuudesta tulee varmistua.

Lakiluonnoksen osalta tulisi selkeyttää kustannusten korvaamista koskevia säännöksiä, jotka liittyvät hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon voimavarojen käyttöön toisella hyvinvointialueella tai kansallisesti. Voimassa olevan sote-järjestämislain 36 §:n 4 mom. perusteella yhteistyösopimuksessa on sovittava 3 momentin perusteella sovittuihin vastuisiin liittyvästä hyvinvointialueiden välisestä kustannusten jaosta siltä osin, kuin siitä ei sote-järjestämislain 57 §:ssä säädetä. Sote-järjestämislain 57 §:n 1 mom. perusteella, jos hyvinvointialue antaa lakiin tai 36 §:ssä tarkoitettuun hyvinvointialueiden yhteistyösopimukseen perustuen sosiaali- tai terveystalveta toisen hyvinvointialueen asukkaalle, on sen hyvinvointialueen, jonka asukas henkilö on, korvattava ilman aiheutonta viivytystä palvelun antamisesta aiheutuneet kustannukset, jollei kustannusten korvaamisesta muualla toisin säädetä tai jolleivat hyvinvointialueet toisin sovi. Hallituksen esitysluonnoksen taloudellisissa vaikutuksissa on todettu ”Yhteistyöalueen hyvinvointialueiden vastuisiin liittyvästä kustannusten jaosta ei ole erikseen säädetty, vaan yhteistyöalueen hyvinvointialueet sopivat siitä keskenään yhteistyösopimuksissa.”. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, voisiko sote-järjestämislain 57 § tulla sovellettavaksi niihin tilanteisiin, kun hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon voimavaroja käytetään toisella hyvinvointialueella tai kansallisesti. Sote-järjestämislain 36 §:n mukaisessa yhteistyösopimuksessa ei voitaisi sopia kustannusten jaosta ainakaan siltä osin kuin yhteistyöalueen hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon voimavaroja käytettäisiin toisella yhteistyöalueella tai kansallisesti, vaan tästä tulisi säätää laissa.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue katsoo ehdotettujen normaaliolojen häiriötilanteiden hoitamista koskevien toimintamallien olevan suunniteltu joustaviksi ja soveltuviksi sekä normaali- että poikkeusoloihin. Hyvinvointialue korostaa, että toimintamallien tulee olla riittävän joustavia, jotta ne voidaan mukauttaa poikkeusoloihin ilman merkittävää hallinnollista viivettä. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan tämä edellyttää ennakkoon laadittujen toimintasuunnitelmien päivittämistä säännöllisesti ja niiden testaamista erilaisissa skenaarioissa. Hyvinvointialueiden tulee myös olla aktiivisesti mukana kehittämässä yhteistyörakenteita, jotta niiden erityistarpeet ja alueelliset erot tulevat huomioiduiksi. Lisäksi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan on tärkeää varmistaa resurssien riittävyys, myös pitkäkestoisissa ja laajoissa kriisitilanteissa.

Hallituksen esityksessä on monia myönteisiä ehdotuksia hyvinvointialueiden valmiuden ja varautumisen parantamiseksi. Esityksillä pyritään parantamaan resurssien koordinaatiota, on silti tärkeää varmistaa, että hyvinvointialueilla on riittävästi taloudellisia ja henkilöstöresursseja lakisääteisten palvelujen järjestämiseen kaikissa tilanteissa. Tämä vaatii jatkuvaa seuranta ja mahdollisesti lisärahoitusta erityisesti poikkeusolojen aikana. Esityksessä tunnistetaan tiedonkeruun ja tilannekuvan muodostamisen merkitys. Erityisesti sosiaalihuollon tietopohjan vahvistaminen on tärkeää, jotta kaikki häiriötilanteisiin liittyvät tarpeet voidaan huomioida kattavasti. Uusien johtamis- ja toimintamallien tulee olla selkeitä kaikille toimijoille ja niistä tulee viestiä tehokkaasti hyvinvointialueille, yhteistyöalueille ja kansallisille viranomaisille. Tämä auttaa varmistamaan, että kaikki osapuolet ymmärtävät roolinsa ja vastuunsa häiriötilanteissa. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue katsoo, että esitys tarjoaa hyvän pohjan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuden ja varautumisen parantamiseksi, mutta sen onnistunut toteutus vaatii jatkuvaa yhteistyötä, resurssien varmistamista ja selkeää viestintää kaikkien toimijoiden kesken.

Palojärvi Elina
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue - Lausunto annettu
hyvinvointialuejohtajan viranhaltijapäätöksellä